

2022

Finansē
Eiropas Savienība

SIA "AC Konsultācijas"

Jēkabpils novada dabas un vides ārkārtas situāciju pārvaldības plāna izstrāde un vadlīniju un ieteikumu izstrāde sadarbības modeļu veidošanai par ārkārtas situācijas pārvaldību Zemgales reģionā

Projekts "Secure areas" tiek īstenots Eiropas kaimiņattiecību instrumenta ietvaros un to finansē Eiropas Savienība (dotācijas līguma Nr. 1S-111)“

Kopsavilkums

2022.gada 17.martā

Pasūtītājs:	Pasūtītājs Zemgales plānošanas reģions, Katoļu iela 2b, Jelgava, LV-3001
Izpildītājs:	SIA "AC Konsultācijas", Balasta dambis 70a-1, Rīga, LV-1048
Kontaktpersona:	Inguna Tomsone, SIA "AC Konsultācijas", inguna.tomsone@ack.lv , 67873810

Kopsavilkums

1. Projekta mērķis

Pilnveidot Jēkabpils novada CA sistēmas darbības efektivitāti dažādu dabas katastrofu un avāriju pārvaldībā, aktualizēt CA plānā ietvertos rīcības plānus un izstrādāt priekšlikumus pašvaldību sadarbības uzlabošanai Zemgales reģionā.

2. Projekta uzdevumi

Atbilstoši projekta tehniskai specifikācijai, projekta īstenošanas gaitā bija paredzēts:

1. Iepazīties, apkopot, kā arī veikt analīzi par Latvijas Republikas un Zemgales plānošanas reģiona¹ (Latvijas Republikas Ministru kabineta 05.05.2009 noteikumi Nr.391 “Noteikumi par plānošanas reģionu teritorijām”) pieņemtajiem normatīvajiem aktiem, kas definē dabas un vides ārkārtas situāciju pārvaldību.
2. Veikt pašvaldības saistošo dokumentu (plānošanas dokumenti, pašvaldības nolikumi, Civilās aizsardzības plāns) analīzi un pētījumu un sniegt secinājumus un priekšlikumus to papildināšanai un uzlabošanai, atbilstoši pētījuma rezultātiem.
3. Veikt esošās situācijas izpēti un sniegt raksturojumu par dabas un vides ārkārtas situāciju pārvaldību Jēkabpils novadā (statistikas datiem ir jābūt par periodu ne mazāku kā 5 gadi), t.sk. identificēt pastāvošās problēmas.
4. Izstrādāt praktiskas rekomendācijas, kā Jēkabpils novadā mazināt vai novērst saistībā ar dabas un vides ārkārtas situāciju pārvaldību identificētās problēmas/riskus un to radītās sekas.
5. Izstrādāt Jēkabpils novada risku vadības (rīcības) plānus vismaz šādiem riskiem (1 praktiski pielietojams rīcības algoritms katram no riskiem):
 - 5.1. palu un plūdu situācijas, upju piesārņojums, Daugavas dambja pārrāvumi – risku kartes, applūstošās teritorijas kartes, riska zonas, plūdu modelēšana, apziņošanas sistēma, rīcības plāna izstrāde, resursu iesaiste;

¹ <https://likumi.lv/ta/id/191670-noteikumi-par-planosanas-regionu-teritorijam>

- 5.2. elektrotīklu bojājumi – rīcības plāns elektrotīklu bojājumu gadījumā (dažādos gadījumos – sniegs, vētra) avārijas situāciju modelēšana apdzīvotai vietai, rīcības plāna izstrāde, resursu iesaiste (t.sk. pieslēgumi, ģeneratori), apziņošanas sistēma;
- 5.3. avārijas, piesārņojums ūdens apgādes un kanalizācijas sistēmās – avārijas situāciju modelēšana apdzīvotai vietai, rīcības plāna izstrāde, resursu iesaiste, apziņošanas sistēma;
- 5.4. avārijas un piesārņojums, siltumapgādes sistēmās - avārijas situāciju modelēšana apdzīvotai vietai, rīcības plāna izstrāde, resursu iesaiste, apziņošana;
- 5.5. avārijas dabas gāzes apgādes sistēmā – maģistrālo u.c. cauruļvadu bojājumi, gāzes noplūde, aizdegšanās – avārijas situāciju modelēšana apdzīvotai vietai, rīcības plāna izstrāde, resursu iesaiste, apziņošana;
- 5.6. nozīmīgs transporta negadījums - avārijas situāciju modelēšana apdzīvotai vietai, rīcības plāna izstrāde, resursu iesaiste, apziņošana;
- 5.7. būvju sabrukums – avārijas situācijas modelēšana, rīcības plāna izstrāde, resursu iesaiste, apziņošana;
6. Veikt vismaz viena riska situācijas izspēli. Mācību laikā tiek izspēlēts riska situācijai pietuvināts vingrinājuma scenārijs, veicot situāciju modelēšanu ar mērķi iegūt un uzlabot praktiskās iemaņas nestandarta situāciju rašanās gadījumā.
7. Izstrādāt vadlīnijas pašvaldības tehnikas, aprīkojuma pārbaudei (tehnika, ģeneratori, ūdens sūkņi, u.tml., atbilstoši Jēkabpils novada iesniegtajam sarakstam); t.sk. pārbaužu dokumentēšana, to biežums; atbildīgo personu noteikšana; informācijas atjaunošana reģistros; speciālistu apmācība; cita būtiska informācija pēc Izpildītāja ieskatiem.
8. Izstrādāt praktiskas rekomendācijas sabiedrības izglītošanas pasākumiem Jēkabpils novadā.

Tā kā, projekta uzdevumā nebija ietverta visa CA plāna aktualizācija, tāpēc aktualizējot Rīcību plānus projekta darba uzdevumā definēto risku pārvaldībai, tika saglabāta CA plāna struktūra, risku identifikācijas kārtība un riska novērtējuma rezultāti. Arī aktualizējot rīcības plānus, jaunās preventīvās, gatavības un operatīvās rīcības tika strukturētas iepriekšējā plāna redakcijā izmantoto tabulu formātā.

3. Projektā iesaistītie speciālisti

Projekta īstenošanā bija iesaistītas divas konsultatīvās kompānijas – SIA “AC Konsultācijas” un SIA “Estonian, Latvian & Lithuanian Environment” (SIA ELLE). SIA “AC Konsultācijas” veica projekta koordināciju, sagatavoja pārskatu par galveno normatīvo dokumentu prasībām, veica sākotnējā stāvokļa analīzi, izstrādāja Vadlīnijas un ieteikumi sadarbības modeļu veidošanā ārkārtas situācijas pārvaldībai Zemgales reģionā un rekomendācijas sabiedrības izglītošanas pasākumiem. No SIA “AC Konsultācijas” puses projektā bija iesaistīta **Inguna Tomsone** ar daudzu gadu pieredzi projektu vadībā.

Savukārt SIA “Estonian, Latvian & Lithuanian Environment” speciālisti vadīja darba grupas sanāksmes, izvērtēja esošo Jēkabpils novada CA sistēmas darbības praksi, izstrādāja pilnveides priekšlikumus, veica projekta uzdevumā definēto Rīcības plānu aktualizāciju, un novadīja CA komisijas mācības. SIA ELLE speciālisti sagatavoja Vadlīnijas pašvaldības tehnikas un aprīkojuma pārbaudēm.

No SIA “Estonian, Latvian & Lithuanian Environment” puses projektā bija iesaistīti sekojoši riska pārvaldības speciālisti:

- Vecākais konsultants **Andris Maurāns** ar vairāk nekā 30 gadu pieredzi risku pārvaldības un civilās aizsardzības jomās;
- Vecākais konsultants **Jānis Prindulis** ar vairāk nekā 20 gadu pieredzi risku pārvaldības un civilās aizsardzības jomās;
- Konsultants **Dainis Mačs** ar vairāk nekā 15 gadu pieredzi risku pārvaldības un civilās aizsardzības jomās

4. Projekta īstenošanas metodoloģija

Pirms aktīvas projekta darbības uzsākšanas tika veikts esošā stāvokļa izvērtējums. Tā ietvaros konsultanti izvērtēja spēkā esošo Jēkabpils novada civilās aizsardzības plānu, ar to saistītos dokumentus, vēsturisko pieredzi un normatīvo regulējumu. Esošā stāvokļa noskaidrošanai tika veltīta pirmā darba grupas sanāksme, kurā Jēkabpils novada atbildīgie darbinieki izskaidroja savu pieredzi un praksi projektā ietverto risku pārvaldībā.

Projekta īstenošana pamatā tika balstīta uz aktīvām darba grupu sanāksmēm. Katrs riska veids tika apspriests vairākās darba grupas sanāksmēs. Sākumā tika analizēti spēkā esošie rīcību plāni, prakse un apspriesti problēmjautājumi. Nākošajā darba grupas sanāksmē tika apspriesti

projektā iesaistīto konsultantu sagatavotie priekšlikumi un darba grupas dalībnieku komentāri. Noslēdzošajā sanāksmē aktualizētie rīcības plāni tika konceptuāli pieņemti.

Darba grupu sanāksmju starplaikos, Jēkabpils novada atbildīgie darbinieki apkopoja tehnisko informāciju, kas bija nepieciešama, lai raksturotu riska nozīmību, noteiktu riska vadības prioritātes un izstrādātu situācijai atbilstošus rīcības plānus. Visā projekta īstenošanas gaitā notika aktīva komunikācija ar atbildīgajām valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī komersantiem, kuru procesos ir iespējamās liela apjoma avārijas.

Projekta izpildei svarīgu jautājumu apspriešanā aktīvi iesaistījās VUGD Aknīstes posteņa komandieris Ivars Osma, kurš sagatavoja vairākas prezentācijas par VUGD rīcībā esošo informāciju un resursiem. Ņemot vērā to, ka esošajos rīcību plānos ķīmisko avāriju apdraudējuma raksturojums tika atzīts par nepietiekamu, projekta īstenotāji nolēma sagatavot informāciju par ķīmisko avāriju kaitīgās ietekmes noteikšanas iespējām.

Projekta īstenošanas gaitā konsultanti sagatavoja un prezentēja informāciju par mūsdienīgām ķīmisko avāriju kaitīgās iedarbības izplatības modelēšanas iespējām. Darba grupas locekļiem tika parādītas tipisku bīstamo kravu dzelzceļa un autopārvadājumos potenciāli iespējamo avāriju apdraudētās zonas un raksturoti avāriju seku apjoma ietekmējošie faktori.

Projekta izpildes gaitā konsultanti piedāvāja apspriest vairākus būtiskus konceptuālus jautājumus par CA sistēmas darbību. Pirmkārt, projektā iesaistītie konsultanti piedāvāja pārskatīt CA plānā ietverto informāciju un rīcības, lai akcentētu to, ka Jēkabpils novada CA sistēma darbojas reģionālā līmeņa avāriju un katastrofu pārvaldībā. Darba grupā tas bija konceptuāli atbalstīts.

Otrkārt, konsultanti piedāvāja izmantot zinātniski pamatotus tehnogēno avāriju kaitīgās iedarbības kritērijus, kas ļauj objektīvi noteikt avāriju apdraudētās zonas un mērķtiecīgāk plānot pieejamo resursu izmantošanu cilvēku evakuācijas veikšanai. Arī šis piedāvājums darba grupā tika konceptuāli atbalstīts.

5. Esošas situācijas raksturojums

Veicot esošā stāvokļa novērtējumu, sākotnēji tika izpētīti nacionālā līmeņa normatīvie un Zemgales plānošanas reģiona dokumenti. Tālāk tika izvērtēta šo prasību ievērošana esošo Jēkabpils novada civilās aizsardzības plānu un līdzšinējo Jēkabpils sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijas darbībā.

Galvenie nacionāla līmeņa normatīvi, dokumenti, par kuriem veikta analīze:

- Nacionālās drošības likums.
- Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likums (CAKPL).
- Valsts civilās aizsardzības plāns (VCAP), kas ir Nacionālās drošības likumā un CAKPL noteiktais valsts civilās aizsardzības sistēmas nodrošināšanas pasākumu plānošanas dokuments.
- Ministru kabineta noteikumi Nr.341 "Noteikumi par civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanas mācību veidiem un organizēšanas kārtību".
- Un citi ministru kabineta noteikumi, kas būs būtiski analīzei.
- Aktuālie Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta dokumenti (piem., Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta gada publiskais pārskats, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta darbības stratēģija 2020.- 2022. gadam) un pētījumi (piem., Latvijas sabiedrības izpratne par sagatavotību un rīcību ārkārtas gadījumos un katastrofas vai to draudu situācijās).

Analīzē iekļautie Zemgales plānošanas reģiona dokumenti:

- PĒTĪJUMS un RĪCĪBAS PLĀNS "Latvijas – Lietuvas pierobežu pašvaldību sadarbības uzlabošana sabiedriskās drošības nodrošinājuma jomā" (2020. g.).
- Zemgales plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2015.-2030. gadam un Zemgales plānošanas reģiona attīstības programma 2021.-2027. gadam (īpaši tiks izvērtētas sadaļas, kas attiecas uz dabas un vides ārkārtas situāciju pārvaldību, piemēram, Esošās situācijas raksturojuma nodaļa 1.7. Sabiedrības drošība un apakšnodaļa 1.7.2. Risku vadība un civilā aizsardzība).

Iepazīstoties ar Jēkabpils novada civilās speciālista sniegto informāciju apkopoti šādi fakti civilās aizsardzības sistēmas darbības efektivitātes un atbilstību normatīvajiem aktiem novērtēšanai:

- Izstrādāts Jēkabpils novada civilās aizsardzības plāns (CAP), kuru 2021. gadā apstiprinājis Jēkabpils novada domes priekšsēdētājs.
- Jēkabpils novada CAP struktūra veidota, un atbilst Rīgā 2017. gada 7. novembra MK noteikumiem Nr. 658 "Noteikumi par civilās aizsardzības plānu struktūru un tajos iekļaujamo informāciju".
- Novadā ir izveidota civilās aizsardzības komisija, kura darbojas saskaņā ar Jēkabpils sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijas nolikumu.

- Jēkabpils sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisija tiek sasaukta vienu līdz divas reizes gadā, vai biežāk, ja tas ir nepieciešams (apliecinājumi par sanāksmēm projekta ietvaros nav pieejami). Atbilstoši iesniegtajai informācijai civilās aizsardzības komisija pēdējās reizēs sanākusi, lai apspriestu plūdu draudus, ugunsbīstamo periodu mežos, kā arī veiktu izmaiņas civilās aizsardzības komisijas struktūrā, nolikumā, vai izskatītu un apstiprinātu CAP.
- Pēdējo 5 gadu laikā vienīgā katastrofa, kurā iesaistījies Jēkabpils sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisija ir Covid-19 izraisītā pandēmija.
- Pēdējo 5 gadu laikā nav notikušas mācības civilās aizsardzības jomā, tai skaitā:
 - Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests nav veicis Jēkabpils sadarbības teritoriju civilās aizsardzības komisiju apmācību, kā to nosaka Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likuma 10. panta 1. daļas 5. punkts.
 - Nav organizētas pašvaldības civilās aizsardzības mācības, kā to nosaka Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likuma 11. panta 1. daļas 7. punkts.
- CAP uzturēšana un pārskatīšana netiek veikta regulāri un sistemātiski, jo pēdējo 5 gadu laikā plāns, pārskatīts 2 reizes, un abas 2021. gadā.
- Nav noteikta kārtība un principi sadarbībai ar citu pašvaldību civilās aizsardzības komisijām. Sadarbība tiek organizēta pēc nepieciešamības, un galvenokārt tā saistīta ar informācijas apmaiņu.
- CAP nepieciešams pilnveidot informāciju par apdraudējumu, kas sagaidāma identificētajos avārijas scenārijos. Šobrīd daļai scenāriju avārijas seku potenciāls raksturots vispārīgi, valsts līmenī, neizskatot Jēkabpils novada specifiku.
- Pašvaldībai nav pieejama informācija par visu paaugstinātas bīstamības objektu apdraudējuma potenciālu un gatavību ārkārtas situācijām. No 11 pašvaldībā esošiem paaugstinātas bīstamības objektiem, CAP ar VUGD saskaņojuši un pašvaldībā iesnieguši 5.
- Preventīvie, gatavības, reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākumi aptver rīcības, ko veic arī valsts un pašvaldības operatīvie dienesti un citi avārijas un tās seku ierobežošanā un likvidēšanā iesaistītie, kurus civilās aizsardzības komisija nepārvalda, un novada CAP līmenī nevar nodrošināt kontroli pār šo dienestu operatīvajām rīcībām. Operatīvie dienesti rīkojas atbilstoši savām instrukcijām un rīcības plāniem, kuru dublēšana civilās aizsardzības plānā nav nepieciešama un var radīt pretrunas starp dokumentiem. Ieteikums

– pārskatot preventīvos, gatavības, reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākums novada CAP iekļaut tās rīcības un pasākumus, kas ir tiešā pašvaldības pārziņa, vai, kur tiek nodrošināta komunikācija starp pašvaldību un augstāka vai zemāka līmeņa avārijas pārvaldībā iesaistītiem orgāniem.

6. Uzdevumu izpilde

Projekta uzdevumu izpildes tika saplānota, ņemot vērā riska nozīmību un pieejamās informācijas apjomu. Ņemot vērā plūdu riska nozīmību Jēkabpils pilsētai un novadā ietilpstošajiem pagastiem, kas atrodas Daugavas krastos, projekta izpilde tika uzsākta tieši ap rīcības plānu aktualizāciju plūdu risku pārvaldībai.

Kā nākamā prioritāte tika atzīta gatavība ķīmiskajām avārijām, kuras var atgadīties bīstamo kravu dzelzceļa un autopārvadājumos, kā arī stacionārajos paaugstinātas bīstamības objektos un uz maģistrālajiem gāzes vadiem vai uz naftas produktu cauruļvada. No paaugstinātas bīstamības objektiem sevišķa vērība tika pievērsta objektiem, kuros tiek veiktas darbības ar sašķidrināto naftas gāzi (SNG).

Tālāk tika pilnveidoti rīcības plāni komunālo objektu un infrastruktūras bojājumu gadījumiem.

6.1. Rīcību plāni plūdu riska pārvaldībai

Rīcības plānā raksturoti plūdu cēloņi un to radītais apdraudējums. Par galveno cēloni tiek pieņemts ledus sastrēgumu veidošanās. Rīcības plānā ir izveidota saite uz Latvijas vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centra sagatavoto Latvijas plūdu riska un plūdu draudu karti.

Aktualizējot rīcības plānu, tajā tika iekļautas arī rīcības pretplūdu aizsargbūves avārijas gadījumā, kas agrāk nebija apskatītas. Rīcības plāns papildināts ar aplūstošo teritoriju zonējuma karti pretplūdu aizsargbūves avārijas gadījumos.

Ņemot vērā to, ka plūdi ir prognozējams risks, rīcības plānos ir definēti 3 draudu līmeņi, kas ir saistītas ar draudu līmenim atbilstošas intensitātes monitoringa rīcībām. Katram draudu līmenim ir noteikti vairāki kritēriji, pēc kuriem to var konstatēt.

Rīcību plānā ir definēti galvenie resursu veidi, kas varētu tikt iesaistīti plūdu risku pārvaldībā un iedzīvotāju evakuācijā un atbildīgie dienesti.

Rīcības plāns ietver preventīvās rīcības, kas ir vērstas uz plūdu riska apzināšanu un gatavības novērtēšanu, rīcības gatavības nodrošināšanai, kas ietver nepieciešamo resursu

uzturēšanu un periodisku riska pārvaldībā iesaistīto dienestu mācību organizēšanu, kā arī Civilās aizsardzības komisijas rīcību algoritmus plūdu riska iestāšanās gadījumos. Reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākumu algoritmi ir izstrādāti atsevišķi Teritoriju applūšanas gadījumiem un Dambja pārrāvuma draudu gadījumiem.

6.2. Rīcību plāni upju piesārņojuma gadījumiem

Rīcības plānā raksturoti upju piesārņojuma cēloņi un to radītais apdraudējums. Šādas avārijas iemesli ir ļoti plaši, sākot ar problēmām komunālo notekūdeņu attīrīšanas iekārtās un beidzot ar nesankcionētu ķīmisko vielu novadīšanu vidē. Diemžēl Latvijā ir reģistrēti visi identificētie iemesli. Šai avārijai var būt arī nacionāla un starptautiska līmeņa ārkārtas situācijas potenciāls.

Rīcības plānā galvenās aktivitātes ir vērstas uz iedzīvotāju apziņošanu un dzeramā ūdens apgādi.

6.3. Rīcību plāni bīstamo kravu dzelzceļa pārvadājumu risku pārvaldībai

Cauri Jēkabpils novadam lielos apjomos pa dzelzceļu tiek transportētas bīstamās kravas. Lielākā daļa no tām naftas produkti un sašķidrinātā naftas gāze. No ķīmiskajām vielām lielos daudzumos uz Ventspils ostu tiek transportēts amonjaks un akrilnitrils.

Rīcības plānā ir noteiktas zinātniski pamatotas ķīmisko vielu kaitīgās iedarbības līmeņi un aprēķināti to izplatības attālumi. Kaitīgās iedarbības zonas ir noteiktas biežāk pārvadātajām vielām, pieņemot, ka pilnībā izlīst viena dzelzceļa transporta cisterna. Atkarībā no vielas bīstamajām īpašībām ir aprēķinātas:

- Ķīmisko vielu tvaiku toksiskās iedarbības attālumi,
- Ugunsgrēku radītā siltuma starojuma attālumi,
- Sprādzienu radītā apdraudējuma attālumi no pārspiediena un lidojošajām atlūzām,
- Ugunsbīstamo vielu tvaiku sprādzienbīstamo koncentrāciju izplatības attālumi.

Balstoties uz aprēķinātajiem kaitīgās iedarbības attālumiem ir noteiktas arī apdraudētās zonas, kas mērogā pievienotas rīcību plānam. Dzelzceļa avāriju varbūtība nav ļoti augsta, taču avārijas seku apdraudējums ir ļoti liels. Cilvēku dzīvības ir apdraudētas vairāku simtu metru attālumā no avārijas vietas, bet evakuējamo cilvēku skaits varētu sasniegt vairākus tūkstošus.

Ķīmisko vielu noplūdes gadījumā CAK ir jārisina vairāki sarežģīti uzdevumi:

- Jānovērtē apdraudētā teritorija,

- Jānosaka iedzīvotāju informēšanas veidi,
- Jāizstrādā teritorijas norobežošanas plāns,
- Jāizstrādā cilvēku evakuācijas stratēģija,
- Jāsagatavo cilvēku evakuācija,
- Jāveic cilvēku evakuācija,
- Jānodrošina evakuētās teritorijas apsardzība.

6.4. Rīcību plāni bīstamo kravu auto pārvadājumu risku pārvaldībai

Bīstamo kravu autopārvadājumos visbiežāk tiek transportēti naftas produkti un sašķidrinātā naftas gāze uz degvielas uzpildes stacijām. Šīs vielas var radīt:

- Siltuma starojumu,
- Sprādzienu rezultātā pārspiedienu un lidojošu atlūzu apdraudējumu,
- Ugunsbīstamo vielu tvaiku sprādzienbīstamo koncentrāciju izplatību.

Rīcību plānos ir doti potenciāli iespējamo avāriju kaitīgās iedarbības izplatības attālumi un noteiktas apdraudētās zonas, ievērojot tos pašus principus, kā bīstamo kravu dzelzceļa pārvadājumos. Autocisternas avārijas apjomi ir nedaudz mazāki par dzelzceļa cisternas avārijām, bet avārijas rezultātā apdraudētās zonas tik un tā ir pietiekami lielas un var radīt grūtības ātrai avārijas situācijas lokalizācijai un efektīvai cilvēku aizsardzībai.

6.5. Rīcības plāni paaugstinātas bīstamības objektu risku pārvaldībai

Jēkabpils novadā darbojas 11 paaugstinātas bīstamības objekti. Lielākā daļa no tiem ir degvielas uzpildes stacijas. 10 no paaugstinātas bīstamības objektu darbība saistīta ar sašķidrināto naftas gāzi. Visiem paaugstinātas bīstamības objektiem ir jābūt izstrādātiem un ar VUGD saskaņotiem saviem CA plāniem, kas ir jāiesniedz pašvaldībā. Uz projekta realizācijas brīdi Jēkabpils novada rīcībā bija tikai 5 paaugstinātas bīstamības objekta CA plāns.

Nemot vērā to, ka degvielu noplūdes klientu automašīnu uzpildes procesā var izraisīt nelielus ugunsgrēkus DUS teritorijā, naftas produktu uzglabāšanas tvertnes ir izvietotas pazemē, bet gāze uzglabā tvertnēs, kuru tilpums ir mazāks par 30 m³, projektā ap DUS-iem ir noteiktas apdraudētās zonas, ko rada degvielas piegādes autotransporta avārijas (autocisternu ietilpīga ir lielāka par atsevišķu uzglabāšanas tvertņu ietilpību).

Glābšanas dienestiem un CA sistēmai lielākais izaicinājums avārijās objektos, kuros ir izvietotas SNG tehnoloģiskās iekārtas, ir nepieļaut SNG rezervuāru pārkaršanu, kas var izraisīt

ugunslodes ugunsgrēku. Tā var attīstīties, ja SNG rezervuārs zināmu laiku tiek karsēts. Šādas avārijas rezultātā cilvēku dzīvība ir apdraudēta vairāk nekā 500 m attālumā no eksplodējošā SNG rezervuāra. Lai izvairītos no lieliem cilvēku upuriem, pašvaldības policijas un valsts policijas darbiniekiem, ir nekavējotī jābrīdina tuvumā esošie cilvēki un tie jāattālina drošā attālumā.

Izstrādājot Jēkabpils novada CA plāna Rīcības paaugstinātas bīstamības objektu avāriju gadījumos, tika ņemts vērā, ka avārijas lokalizācijas darbus uzsāks objekta darbinieki atbilstoši savā CA plānā noteiktajām rīcībām, bet VUGD atbilstoši savai iekšējai kārtībai. Jēkabpils novada CAK atbildība iestājas gadījumos, kad ir jāpiesaista pašvaldības policija cilvēku informēšanai lielā teritorijā un jāveic cilvēku evakuācija.

6.6. Avārijas maģistrālajos vados

Jēkabpils novada teritoriju šķērso AS “Conexus Baltic Grid” maģistrālais gāzes vads un SIA “LatRosTrans” maģistrālais naftas produktu cauruļvads. Maģistrālajam gāzes vadam “Rīga-Daugavpils” ir viens atzars “Dīķeris Aiviekste”, kas ir izveidots, kā rezerves cauruļvads Aiviekstes šķērsojumam. Jēkabpils tuvumā ir izvietota gāzes regulēšanas stacija "GRS Jēkabpils".

Rīcību plānā ir dotas gāzes strūkļas ugunsgrēka radītā siltuma starojuma izplatības attālumi avārijām uz maģistrālā gāzes vada, gāzes vada atzarā uz "GRS Jēkabpils" un GRS tehnoloģiskajās iekārtās. Lielākie attālumi ir iespējami maģistrālā gāzes vada avārijas gadījumā.

Savukārt maģistrālā naftas produktu vada avārijas gadījumā pamatā ir sagaidāms grunts un virsūdeņu piesārņojums ar naftas produktiem. Ņemot vērā to, ka dīzeļdegvielas aizdegšanās varbūtība ir ļoti niecīga, siltuma starojuma izplatības aprēķini projekta ietvaros nav veikti.

6.7. Elektrības apgādes traucējumi

Elektroapgādes pārtraukuma gadījumā tiks pilnībā vai daļēji paralizēta daudzu komunālo pakalpojumu sniegšana:

- Siltumapgāde,
- Dzeramā ūdensapgāde,
- Notekūdeņu novadīšana un attīrīšana.

Ilgstošu elektroapgādes pārtraukumu gadījumi būtiski ietekmēs arī daudzu saimnieciskās darbības, lauksaimniecības un sabiedrisko objektu darbību. Jēkabpils novada CAK galvenais uzdevums ir komunicēt ar AS “Sadales tīkls” atbildīgajiem darbiniekiem par plānotajiem

elektrības apgādes atjaunošanas termiņiem, apzināt prioritāros objektus, kurus vajadzētu apgādāt ar pārvietojamiem elektrības ģeneratoriem.

6.8. Rīcību plāni komunālo objektu un infrastruktūras risku pārvaldībai

Projekta ietvaros ir aktualizēti Rīcības plāni avārijām sekojošos komunālās infrastruktūras objektos:

- Siltumapgādes objektos,
- Dzeramā ūdens apgādes objektos,
- Notekūdeņu attīrīšanas iekārtās.

Centralizētās siltumapgādes objektu darbības pārtraukumu pamatā var izraisīt dažādas tehniskas problēmas. Īslaicīgi siltumapgādes traucējumi samazina iedzīvotāju sadzīves ērtības un var ietekmēt skolu, bērnu dārzu un citu sabiedrisko iestāžu darbību. Savukārt ilglaicīgi siltumapgādes traucējumi ziemā liela sala apstākļos var apdraudēt siltumapgādes sistēmas drošību. Projekta ietvaros ir apzināti visi centralizētās siltuma apgādes objekti Jēkabpils novadā.

Dzeramā ūdens apgādes traucējumus arī var izraisīt pamatā dažādi tehniska rakstura bojājumi. Lielākie dzeramā ūdens apgādes objekti ir nodrošināti ar stacionāriem elektro ģeneratoriem, kas nodrošinātu ūdens apgādi elektrības pārtraukuma gadījumos. Uz mazajām apdzīvotajām vietām, elektrības pārtraukuma gadījumos ir iespējams pievest Jēkabpils novada CAK rīcībā esošos mobilos elektrības ģeneratorus. Projekta ietvaros ir apzināti visi centralizētās ūdens apgādes objekti Jēkabpils novadā un noteikti vārīgākie, kuriem ir mazākā rezervēšanās iespēja. Nelielām apdzīvotajām vietām ir iespējams pievest dzeramo ūdeni ar specializēto transporta cisternu.

Notekūdeņu attīrīšanas iekārtu bojājumi var radīt ne tikai sadzīves neērtības, bet arī vides piesārņojumu. Notekūdeņu attīrīšanas tehnoloģisko procesu norisi var ietekmēt tehnoloģiskā procesa neievērošana. Savukārt paaugstināts notekūdeņu piesārņojums var nogalināt baktērijas, kā rezultātā notekūdeņu attīrīšanas process uz zināmu laiku var pilnībā apstāties un vidē tiks novadīti neattīrīti notekūdeņi. Notekūdeņu attīrīšanas iekārtas var apdraudēt arī palu un plūdu ūdeņi.

Visu komunālo objektu un to infrastruktūras avāriju gadījumos pamatā darbosies pašvaldības komunālie dienesti un līgumorganizācijas. Jēkabpils novada CAK tiks iesaistīta iedzīvotāju informēšanā un evakuācijā.

6.9. Ēku sabrukums

Ēku sabrukumu var izraisīt ēkas konstruktīvo elementu nestspējas zudums, gāzes sprādziens un tādi ārējie faktori, kā viesuļvētras, krītoši koki un no ceļa nobraucis autotransports. Ēku sabrukuma gadījumos ar cilvēku glābšanu un izdzīvojušo meklēšanu pamatā nodarbosies VUGD darbinieki. Jēkabpils novada CAK uzdevums būs specializētās tehnikas piesaiste, cilvēku evakuācija, izmitināšana un psiholoģiskās palīdzības nodrošināšana.

6.10. Civilās aizsardzības komisijas mācības

Jēkabpils sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijas (CAK) mācības tika organizētas kā teorētiskas galda mācības, kurās CAK dalībnieki, atbilstoši darba uzdevumā sniegtajam aprakstam, analizēja notikušu katastrofu, pieņēma lēmumus par nepieciešamajām rīcībām un deva rīkojumus atbildīgajiem dienestiem.

Mācībās tika izskatīta avārija bīstamo kravu dzelzceļa pārvadājumos ar ķīmiskās vielas noplūdi. Mācību uzdevums tika izskatīts divās daļās, kur pirmajā savas rīcības un gatavību apliecināja Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests, bet otrajā - Jēkabpils sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijas locekļi.

Mācības tika filmētas, lai šo materiālu varētu izmantot atkārtotām CAK locekļu un atbildīgo personu apmācībām.

Mācību rezultātā tika secināts, ka Jēkabpils sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijas gatavība ķīmisko avāriju gadījumiem kopumā ir vērtējama, kā vāja. Uzdevuma izpildes laikā netika izmantota informācija no pašvaldības civilās aizsardzības plāna un citiem ar civilo aizsardzību saistītiem informācijas avotiem, tai skaitā kartogrāfiskais materiāls. Tika sniegta neprecīza informācija par apdraudējuma potenciālu izskatītajā avārijā, kā arī netika novērtēti pieejamie resursi plānoto uzdevumu izpildei. Vairāki no pieņemtajiem lēmumiem varēja novest pie iedzīvotāju veselības un dzīvības apdraudējuma.

Pēc mācībām tika ieteikti šādi CAK darbības efektivitātes pilnveides pasākumi:

- CAK locekļiem nepieciešams rūpīgāk iepazīties ar CA plānā iekļauto informāciju un rīcību algoritmiem;
- CAK mācības jāorganizē regulāri, lai panāktu augstāku izpratni par iespējamajiem apdraudējumiem un nodrošinātu maksimāli efektīvu CAK darbību, risku iestāšanās gadījumos;

- Pārdomāt iespēju celt pašvaldības kapacitāti CA jomā, uzturot 2 darbiniekus, kuri riska iestāšanās gadījumā spētu ātri informēt CAK par CA plānā iekļauto informāciju;
- Uzsākt CA sistēmai svarīgās informācijas ievadi un uzturēšanu ģeotelpiskās informācijas sistēmas modulī;
- Izskatīt iespēju Jēkabpils novada pašvaldībā apgūt kādu no ķīmisko vielu avāriju modelēšanas datorprogrammām,
- Rosināt VUGD centralizēti apgūt un lietot ķīmisko vielu avāriju modelēšanas datorprogrammas avārijas seku izplatības novērtēšanai un prognozēšanai.

7. Vadlīnijas tehniskajam aprīkojumam un sabiedrības izglītošanai

7.1. Vadlīnijas tehniskajam aprīkojumam

Vadlīnijas apraksta iekārtu pārbaužu veikšanas dokumentēšanas un aktuālās informācijas uzturēšanas principus, kā arī apraksta principus kā tiek noteikta atbildība un nodrošināti atbilstoši speciālisti darbam ar iekārtām. Iespēju robežās ir identificēts līdzīgām iekārtām kopīgi pārbaužu parametri un definētas vienādas prasības pārbaužu veikšanai, tai skaitā periodiskumam.

Apdraudējuma situācijas pārvarēšanai nepieciešamā aprīkojuma un resursu nepieciešamību, daudzumu nosaka pašvaldības Civilās aizsardzības plānā, balstoties uz identificēto risku, tā izpaušmēm un seku apjomu.

Kritiskās infrastruktūras objekti izstrādā avāriju novēršanas plānus un nosaka nepieciešamos resursus to darbības nepārtrauktības nodrošināšanai, pieejamās materiālās rezerves, un iesniedz Civilās aizsardzības komisijas vadītājam vai pašvaldības civilās aizsardzības speciālistam.

Aprīkojuma un resursu sarakstu grupē pēc pielietojuma veida, piemēram, evakuācijas transports, kravas transportlīdzekļi, informācijas sniegšanas, apziņošanas un trauksmes izziņošanas aprīkojums, elektroģeneratori, u.c.

Pašvaldības Civilās aizsardzības plānā iekļauto tehnisko līdzekļu un citu resursu piederība:

- pašvaldības resursi;
- pašvaldības kapitālsabiedrību resursi;
- citu juridisku personu rīcībā esoši resursi, ar kuriem ir noslēgta vienošanās, par resursu izmantošanu apdraudējuma pārvarēšanas gadījumā.

Aprikojuma pārbaudes un uzturēšanu darba kārtībā nodrošina iekārtas valdītājs, saskaņā ar iekārtas tehnisko reglamentu, ekspluatācijas rokasgrāmatu. Iekārtas Valdītājs var norīkot atbildīgo personālu iekārtu un tehnikas uzturēšanā. Iekārtas pārbaudes, apkopes reģistrē žurnālā.

Pašvaldība norīko atbildīgo personu, kura regulāri uztur un aktualizē Civilās aizsardzības plānā ietvertu pašvaldības, pašvaldības iestāžu un kapitālsabiedrību, kā arī komersantu tehnisko iekārtu datu bāzi. Reizi pusgadā, ja atbildīgā persona aktualizē resursu pieejamību, vai biežāk, ja ir informācija par iespējamu apdraudējumu vai izmaiņām resursu nodrošināšanā. Resursu pieejamību un gatavību ekspluatācijas darbiem.

Pašvaldības iestādes un pašvaldības kapitālsabiedrības atbildīgās personas nodrošina nodarbinātā, kurš strādā ar iekārtu vai transportlīdzekli atbilstību, kvalifikāciju, medicīniskās pārbaudes saskaņā ar normatīvo tiesību aktu prasībām.

Pašvaldības iestādes un pašvaldības kapitālsabiedrības atbildīgās personas veic personāla apmācību darba drošības, civilās aizsardzības un darba pienākumu veikšanai.

Iekārtas valdītājs nodrošina nepieciešamos individuālās aizsardzības līdzekļus iekārtu apkalpošanai atbilstoši darba vides risku vērtējumam.

7.2. Rekomendācijas sabiedrības izglītošanai

Jēkabpils novadā jau šobrīd tiek veikti vairāki pasākumi Jēkabpils novada iedzīvotāju izglītošanai saistībā ar civilo aizsardzību:

- Jēkabpils novada mājaslapā sadaļā “Jaunami” tiek apkopota visa aktuālā un jaunākā informācija par notikumiem Jēkabpils novadā. Šajā sadaļā tiek ievietoti arī informatīvi raksti: “Aktuālā informācija par ūdens līmeni Daugavā”, “Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests informē!”, kuros sniegta aktuālā informācija, par ūdens līmeņa celšanos Daugavā, ledus sakustēšanos un iespējamiem plūdu vai palu draudiem. Savukārt sadaļā “Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests informē!” tiek sniegta informācija par drošības pasākumiem un atgādinājumiem par rīcību, lai izvairītos no nelaimes gadījumiem.
- Jēkabpils novada mājaslapā norādītā informācija daļēji tiek pārpublicēta arī šādos sociālajos tīklos: *Twitter, Facebook, Instagram, YouTube, LinkedIn* un *Draugiem*, tādējādi informējot arī gados jaunāku sabiedrības daļu.

- Tāpat Jēkabpils novadā ir pieejami 2 vietējie novada laikraksti, t.i., Jēkabpils novada vēstis, kas ir Jēkabpils novada pašvaldības informatīvais izdevums, un Brīvā Daugava. Jēkabpils novadā ir pieejama arī sava televīzija – Vidusdaugavas televīzija.
- Informācija iedzīvotājiem par brīdināšanu un informēšanu katastrofas vai to draudu gadījumā ir pieejama arī VUGD izdotajā bukletā "Vai tu zini, kā rīkoties ārkārtas gadījumos?", kurš ir pieejams šeit: <https://www.vugd.gov.lv/lv/media/1351/download>. Tajā apkopota visa nepieciešamā informācija par iespējamām avārijas veidiem un iedzīvotāju rīcībām konkrētos avārijas gadījumos.

Lai uzlabotu jau esošo Jēkabpils novadā pieejamās informācijas nodrošināšanas kvalitāti aktuālo informāciju par gatavību rīcībām ārkārtas situācijās, civilo aizsardzību vai citu uz šīm jomām attiecināmu, informāciju sabiedrībai ieteicams attēlot, izmantojot sabiedrībai viegli uztveramus grafiskos elementus un/ vai vizuālos elementus.

Informācijas bukletus ieteicams nodrošināt, kā viegli pieejamus mājaslapā atsevišķā sadaļā, kas viegli atrodama mājaslapā. Piemēram, izveidot sadaļu “Drošība” vai “Ārkārtas gadījumi”, kura ir izvietota mājaslapas kreisajā vai labajā pusē un labi pamanāma lietotājam. Šajā sadaļā ieteicams nodrošināt informatīvos tālrunus un tīmekļa vietnes uz citām iestādēm un palīdzības sniedzējiem, tai skaitā uz Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, Neatliekamo medicīniskās palīdzības dienestu, pašvaldības policiju, Gāzes avārijas dienestu u.c. Tāpat šajā sadaļā ieteicams ievietot vadlīnijas un bukletus par sabiedrības informēšanu, gatavību un rīcību ārkārtas situācijām, kā arī aktuālo Jēkabpils novada pašvaldības civilo aizsardzības plānu. Informācijas apkopojums par valstī pieejamām rekomendācijām sabiedrībai ir skatāms zemāk. Var ievietot arī interneta saites uz citām tīmekļa vietnēm, piemēram, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta tīmekļa vietnes sadaļu “Drošības padomi” (<https://www.vugd.gov.lv/lv/drosibas-padomi>), kur apkopota sabiedrībai nepieciešamā informācija par to kā sagatavoties ārkārtas situācijām pirms apdraudējuma, kāda ir rīcība apdraudējuma laikā, kā arī pēc apdraudējuma. Tāpat šajā sadaļā var apkopot informāciju par plūdu riskiem un informāciju, ko Jēkabpils novada pašvaldībai nodrošina Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests un citi operatīvie dienesti.

Labās prakses piemēri no citām Latvijas valsts pašvaldībām:

- Bauskas novada pašvaldības mājas lapa, sadaļa “Palīdzības tālruni avārijas situācijā” <https://www.bauska.lv/lv/jaunumi/kur-zvanit-avarijas-situacijas-gadijuma-8178>;

- Rīgas pilsētas pašvaldības mājas lapa, sadaļa “Kā rīkoties ārkārtas gadījumos”
<https://www.riga.lv/lv/arkartas-gadijumi>;
- Valmieras novada pašvaldības mājas lapa, sadaļa “Sabiedrība/ Drošība”
<https://www.valmierasnovads.lv/sabiedriba/sabiedribai/drosiba/>.

Bez Jēkabpils novada pašvaldības mājaslapas uzlabošanas un teorētiskām zināšanām, ieteicams nostiprināt arī sabiedrības praktiskās iemaņas, tādējādi uzlabojot un nostiprinot sabiedrības spēju sagatavoties un rīkoties ārkārtējās situācijās.

Ieteikumi Jēkabpils novada iedzīvotāju praktisko iemaņu nostiprināšanai:

- Izveidot Jēkabpils novada Drošības dienu, kurā pastiprināti iedzīvotāji tiktu informēti par iespējamiem avārijas veidiem, gatavību ārkārtas situācijām un atbilstošu rīcību tajās;
- Veidot apmācību videomateriālus, kurus var viegli ievietot sociālajos tīklos un/ vai kurus iespējams pārraidīt arī vietējā Vidusdaugavas televīzijā;
- Sadarbībā ar operatīvajiem dienestiem veikt papildu atgādinājumus par iespējamu tuvojošos apdraudējumu, piemēram:
 - pirms plūdu un palu sezonas sākšanās,
 - mežu un kūdras ugunsgrēku bīstamību vasaras sausajā periodā,
 - kūlas ugunsgrēku bīstamību, kas īsā laika periodā var nodarīt lielus kaitējumus ne tikai videi, bet arī personas mantai un īpašumam,
 - kā arī par citiem apdraudējumiem, piemēram, bīstamo ķīmisko vielu noplūdi, ja notiek avārija uz dzelzceļa;
- Sadarbībā, piemēram, ar operatīvajiem dienestiem, rīkot seminārus, lekcijas vai praktiskās nodarbības dažādām Jēkabpils novada iedzīvotāju vecuma grupām;
- Veikt sabiedrības aptaujas vai interaktīvus uzdevumus, tā saņemot atgriezenisko saiti no iedzīvotājiem par tām zināšanām, kuras nepieciešams uzlabot nākamajās apmācībās.

Bez valsts un pašvaldību institūciju iesaistes pašvaldības civilās aizsardzības nodrošināšanā, iesaistīties var arī jebkura fiziska vai juridiska persona. Šādu juridiskas vai fiziskas personas iesaisti nosaka Ministru kabineta 2017. gada 7. marta noteikumi Nr. 131 “Noteikumi par juridiskās vai fiziskās personas resursu iesaistīšanu reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākumos vai ugunsgrēka dzēšanā, vai glābšanas darbos, kā arī tai radušos izdevumu un zaudējumu kompensācijas aprēķināšanas kārtību”. Noteikumi nosaka, ka juridisko un fizisko personu resursi, kas iesaistīti reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākumos, tiek kompensēti pilnā apjomā saskaņā ar šo noteikumu 2. pielikumā pievienoto iesniegumu.

Otra iespēja, kā Jēkabpils novada iedzīvotāji par iesaistīties un palīdzēt valsts un pašvaldību iestādēm ir:

- nepārtraukti sekot līdzi TV, radio un citos sociālos medijos par aktuālo informāciju un turpmāko rīcību apdraudējuma gadījumos;
- ieklausīties policijas un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta personāla sniegtajos paziņojumos pa skaļruņiem un izpildot tos;
- nekavējoties padot tālāk informāciju tuvākajiem kaimiņiem;
- neatteikt palīdzību tiem, kuriem tā ir nepieciešama;
- ja iespējams veikt evakuāciju, izmantojot savu personisko transportu un dodoties norādītajā virzienā;
- evakuācijas gadījumā ņemt līdzi personas apliecinošus dokumentus, skaidru naudu, vērtslietas, pārtikas rezerves, dzeramo ūdeni un tikai nepieciešamo apģērbu.

8. Vadlīnijas un ieteikumi sadarbības modeļu veidošanā ārkārtas situācijas pārvaldībai Zemgales reģionā

Būtiskākais projekta ietvaros gūtais secinājums attiecībā uz ārkārtas situāciju pārvaldību Zemgales reģionā, ka vēlams JVPI “Jelgavas pašvaldības operatīvās informācijas centru” (POIC) turpināt attīstīt kā Zemgales reģiona operatīvās vadības centru. Attiecīgi katrā no sešām reģiona pašvaldībām, tai skaitā Jēkabpils novadā, attīstīt novada mēroga operatīvās informācijas centrus, tai skaitā tajos integrējot civilo aizsardzību.

Novada mēroga operatīvā informācijas centra svarīga funkcija būtu ikdienas sistēmu uzraudzība pašvaldībā, piemēram, video novērošanas kameras, ielu apgaismojuma sistēma, komunālās infrastruktūras tīkli ģeotelpiskās informācijas sistēmā, kā arī vienlaicīgi civilās aizsardzības jomai būtiskas informācijas uzraudzība kā interaktīva applūduma karte, u.c. Operatīvās informācijas centra izveidi pašvaldībās ir jēgpilni sākt veidot uz pašvaldības policijas bāzes un tam ir vairāki iemesli. Pirmkārt, civilās aizsardzības kompetence ir pašvaldības policijas ziņā. Otrkārt, pašvaldības policijas veido video kameru novērošanas sistēmas un tas ir labs pamats centra izveidei un darbības uzsākšanai. Tomēr turpinājumā svarīgi, lai operatīvās informācijas centri apvienotu dažādas informācijas bāzes digitālā formātā. Pašlaik Jelgavas POIC ir ap 16 dažādas sistēmas, kuras tiek uzraudzītas un kurām tiek sekots līdzi. Tā ir svarīga datu bāze ikdienas situācijas pārvaldībai un vienlaikus kalpo arī par nozīmīgu datu bāzi, platformu civilās aizsardzības jomai.

JVPI “Jelgavas pašvaldības operatīvās informācijas centrs” (POIC) Zemgales reģionā ir mērķtiecīgi veidots kopš 2010.gada un ir iegūta nozīmīga pieredze un intelektuālā bāze šāda centra izveidei, darbībai. Projekta ietvaros organizētajā darba sanāksmē (21.02.2022.), kurā tika pārrunāta JVPI “Jelgavas pašvaldības operatīvās informācijas centra” (POIC) pieredze, dalībnieki vienprātīgi pauda viedokli, ka katrā no Zemgales novada pašvaldībām nav nepieciešams veidot Jelgavai līdzvērtīgu centru, bet kopā ar Jelgavu veidot modulāru tīklojumu, t.i., katrā pašvaldībā pēc idejiski vienotiem principiem tiek veidots operatīvās informācijas centrs, ar primāro mērķi ikdienā uzraudzīt pašvaldības sistēmas, bet vienlaikus ir nodrošināta iespēja savienoties vienotā reģiona tīklā, īpaši civilās aizsardzības situācijās ar teritoriālo ietekmi plašāku kā pašvaldības teritorija.

Būtiski uzsvērt, ka līdzīga nostāja ir arī Latvijas Pašvaldību savienībai (LPS), kura 2020.gada 5.oktobra vēstulē LR Iekšlietu ministrijai² ir paudusi viedokli “uzskatām, ka nepieciešama diskusija par civilās aizsardzības (CA) komisiju darbības mērogu, vienojoties, ka CA komisijas tiek veidotas pēc reģionālajiem principiem - atbildību nosakot valsts pilsētām un reģioniem, vai pēc VUGD operatīvās vadības centra principiem”. Vienlaikus LPS vēstulē akcentē vēl vienu problēmjautājumu, t.i., nepieciešami uzlabojumi komunikācijai starp valsts un pašvaldību institūcijām, lai nodrošinātu efektīvu krīzes vadību ārkārtas situācijās.

Virzību uz reģionāla līmeņa civilās aizsardzības sistēmu kā nākamo attīstības posmu savā 2021.gada 5.februāra prezentācijā atspoguļo arī Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests³, kur ir sniegts priekšlikums par iespējamo tiesisko ietvaru reģioniem un pašvaldībām.

Detalizētu izklāstu par JVPI “Jelgavas pašvaldības operatīvās informācijas centru” (POIC) darbību un pieredzes pārņemšanu Jēkabpils novadam skatīt dokumenta nodaļā ‘Vadlīnijas un ieteikumi sadarbības modeļu veidošanā ārkārtas situācijās pārvaldībai Zemgales reģionā’.

² Latvijas Pašvaldību savienības (LPS) 2020.gada 5.oktobra vēstule LR Iekšlietu ministrijai par likumprojektu “Grozījumi Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldīšanas likumā”. Pieejams:

https://www.lps.lv/uploads/docs_module/VSS-795.pdf

³ Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests “Civilā aizsardzība”, 2021.gada 5.februāris. Pieejams:

https://www.lps.lv/uploads/docs_module/2021_02_05_1_3_1_CA.pdf

9. Apkopojums par sasniegtajiem rezultātiem

Projekta īstenošanas gaitā izdevās izpildīt visus projekta uzdevumus – izstrādāt Rīcības plānus, sagatavot paredzētās vadlīnijas un rekomendācijas, un novadītas Jēkabpils sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijas mācības.

9.1. Projektu uzdevumu izpilde

Atbilstoši projekta uzdevumam ir veikti sekojoši darbi:

- Sagatavots sākotnējā stāvokļa novērtējums;
- Aktualizēti Rīcības plāni projekta uzdevumā norādīto risku pārvaldībai;
- Izstrādātas Vadlīnijas pašvaldības tehnikas un aprīkojuma pārbaudēm;
- Izstrādātas vadlīnijas un ieteikumi sadarbības modeļu veidošanā ārkārtas situācijas pārvaldībai Zemgales reģionā;
- Sagatavotas rekomendācijas sabiedrības izglītošanas pasākumiem.

9.2. Saistīto jautājumu risinājumi

Projekta īstenošanas gaitā konsultanti izstrādāja zinātniski pamatotas tehnogēno avāriju kaitīgās iedarbības noteikšanas kritērijus:

- Toksiskās iedarbības apdraudējuma noteikšanai;
- Ugunsgrēka radītā siltuma starojuma iedarbībai;
- Sprādziena radītā pārspiediena un atlūzu iedarbībai;
- Ugunsbīstamo vielu tvaiku sprādzienbīstamo koncentrāciju izplatībai. un kritērijus apdraudēto zonu noteikšanai.

Toksisko avāriju apdraudējuma zonu noteikšanai tiek izmantotas PAC (Protective Action Criteria) vielas koncentrāciju gaisā raksturojošas iedarbības robežvērtības:

1. zona – no avārijas epicentra līdz zonai, kurā ķīmiskās vielas koncentrācija ir vienāda ar PAC-3 koncentrācijām;
2. zona – no PAC-3 līdz PAC-2 koncentrācijām;
3. zona – zona, kurā vielas koncentrācija gaisā ir zemāka par PAC-2 koncentrācijām.

Ugunsgrēka gadījumos apdraudējuma zonas nosaka:

1. zona – no ugunsgrēka epicentra līdz attālumam, kurā siltumstarojuma iedarbības intensitāte ir vienāda ar 10 kW/m^2 ;
2. zona – no attāluma, kur sasniegta 10 kW/m^2 liela siltumstarojuma iedarbības intensitāte, līdz attālumam ar, kur sasniegta 2 kW/m^2 liela siltumstarojuma iedarbības intensitāte;
3. zona – zonas, kas atrodas tālāk par 2 kW/m^2 liela siltumstarojuma iedarbības intensitāte attālumu.

Sprādzienbīstamu gāzu vai tvaiku izplatības gadījumos apdraudējuma zonas nosaka:

1. zona – no izplūdes epicentra līdz zonai, kurā ķīmiskās vielas tvaiku koncentrācija ir 50% no zemākās sprādzienbīstamās robežvērtības;
2. zona – no zonas, kur ķīmiskās vielas tvaiku koncentrācijas nepārsniedz, 50% no zemākās sprādzienbīstamās robežvērtības līdz zonai, kur ķīmiskās vielas tvaiku koncentrācijas ir 25% no zemākās sprādzienbīstamās robežvērtības;
3. zona – no zonas, kur ķīmiskās vielas tvaiku koncentrācijas ir 25% no zemākās sprādzienbīstamās robežvērtības un tālāk no izplūdes epicentra.

Sprādziena draudu gadījumos apdraudējuma zonas nosaka:

1. zona – no izplūdes vietas līdz attālumam, kur sprādziena vilnis sasniedz 0,1 bar pārspiedienu;
2. zona – no attāluma, kurā sprādziena vilnis sasniedz 0,1 bar pārspiedienu līdz attālumam, kur sprādziena vilnis sasniedz 0,07 bar pārspiedienu;
3. zona – zona, kas atrodas tālāk par sprādziena viļņa radīta 0,07 bar pārspiediena iedarbības attālumu.

Lai varētu efektīvāk plānot un īstenot iedzīvotāju aizsardzību pret dažādām tehnogēnām avārijām un dabas katastrofām, konsultanti izstrādāja ieteikumus apdraudēto zonu iedalījumam 3 zonās. Zonas atšķiras ar apdraudējuma līmeni un pielietojamo cilvēku glābšanas stratēģiju.

Rīcības avārijas situācijās tiek organizētas atbilstoši kaitīgās iedarbības līmenim 3 zonās:

- 1. zona, kurā cilvēku dzīvība ir reāli apdraudēta. No šīs zonas cilvēki pašu spēkiem evakuēties nevar, vai arī tas ir ļoti bīstami.
- 2. zona, kurā cilvēkiem atrasties ir bīstami. No šīs zonas cilvēki pamatā var evakuēties pašu spēkiem.

- 3. zona, kurā zināmu laiku var darboties teritoriju norobežošanas un kustību organizēšanas vienības. Šajā zonā var izvietoties operatīvie dienesti, avāriju glābšanas komandas atbalsta vienības un cilvēku pulcēšanās vietas.

9.3. Paceltās problēmas

Darba grupās tika apspriesti daudzi jautājumi, saistībā ar CA rīcību plānošanai nepieciešamās informācijas iegūšanu, uzturēšanu un periodisku aktualizāciju. Viena no tām bija applūstošo teritoriju kartogrāfiskā materiāla iegūšana ar ūdens dziļuma atzīmēm applūstošajās teritorijās. Projekta īstenošanas gaitā izdevās salāgot Latvijas vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centra sagatavotās Latvijas plūdu riska un plūdu draudu kartes ar Jēkabpils novada kritiskajām plūdu atzīmēm. Diemžēl projektā neizdevās pielāgot minētās plūdu kartes aizsargdambja pārrāvuma gadījumiem.

CA pasākumu plānošanai ļoti svarīgi ir uzkrāt un periodiski aktualizēt tehnisko informāciju par bīstamajiem un jūtīgajiem objektiem. Projekta ietvaros tika sagatavotas veidnes nepieciešamās informācijas uzkrāšanai, kas jau projekta īstenošanas gaitā daļēji tika aizpildītas.

9.4. Ieteikumi tālākai CA plāna un CA sistēmas pilnveidei

Būtu jāpārdomā operatīvā centra izveides tehniskās un finansiālās iespējas. Šādu centru darbība Jelgavā un Bauskā ir jau pierādījusi savu lietderību. Lai palielinātu operatīvā centra darbības pievienoto vērtību, tā uzdevumos bez CA sistēmas tehniskā nodrošinājuma vēlams ietvert ikdienas sadzīves problēmu risināšanu un sabiedriskās kārtības uzturēšanas uzdevumus. Ņemot vērā to, ka Jēkabpils novadā ir potenciāli iespējamās avārijas ar liela apjoma ķīmisko vielu noplūdēm, vēlams operatīvā centra kompetencēs iekļaut arī ķīmisko vielu kaitīgās iedarbības datormodelēšanas spējas reālajā laikā. Tas dotu iespējas daudz objektīvāk noteikt reāli apdraudētās teritorijas un mērķtiecīgāk veikt iedzīvotāju informēšanu un evakuāciju.

CA komisijas nolikumā būtu vēlams paredzēt iespēju organizēt CAK darbu attālināti, lietojot mūsdienīgus komunikācijas rīkus. Tas dos iespēju uzsākt CAK darbu daudz operatīvāk, līdz ar to palielinot CAK darbības efektivitāti daudzu risku pārvaldībā.

Šī publikācija ir tapusi ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu. Par šīs publikācijas saturu pilnībā ir atbildīgs Zemgales plānošanas reģions un tas nevar tikt izmantots, lai atspoguļotu Eiropas Savienības uzskatus.